

Grup municipal del PSPV-PSOE del Ajuntament de Castelló de la Plana

AL·LEGACIONS TOPÒNIM CASTELLÓ DE LA PLANA

L'Ajuntament de Castelló de la Plana/Castellón de la Plana, en les sessions del Ple realitzades els dies 31 de maig de 2018, 21 de juny de 2018 i 29 de novembre de 2018, va acordar sol·licitar l'adopció oficial de la denominació actual del municipi per la forma pròpia en valencià «Castelló de la Plana».

Després d'això, el Consell de la Generalitat va aprovar el divendres 22 de març de 2019 el canvi de la denominació bilingüe del municipi de Castelló de la Plana/Castellón de la Plana per la forma en valencià: Castelló de la Plana. Va ser un acord adoptat pel Consell de la Generalitat i avalat pel dictamen preceptiu favorable, de l'1 de febrer del mateix any, de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) com a ens normatiu oficial del valencià, de la toponímia i l'onomàstica valencianes, tal com indica l'Estatut d'Autonomia.

L'informe de la Secció d'Onomàstica de l'AVL va fonamentar l'estudi del topònim en quatre aspectes clau, com són l'etimologia, la documentació històrica, la legislació vigent i els criteris de fixació de la toponímia valenciana que apareixen recollits en els manuals especialitzats.

Respecte a l'estudi etimològic, des de l'AVL es deixava clar que no hi havia cap dubte respecte a l'evolució a partir de la forma *castrum*, a la qual es va incorporar el sufix diminutiu *-ellum* (*Castellum*), i a aquesta paraula, el sufix *-ione*, evolució que va deixar la paraula final de *Castellione*. Aquesta estructura, habitual en totes les llengües romàniques, en castellà va evolucionar a la forma *castejón*. Per tant, l'informe de l'AVL no va tindre cap dubte a ratificar que "*Castellón* no és una evolució històrica castellana, sinó l'adaptació morfològica posterior a partir del terme original *Castelló*".

Si ens centrem en l'apartat històric, el dictamen de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua fa referència a una primera documentació original amb el nom de Castelló des de la forma llatina *Castellione*, segons una carta de poblament de l'any 1239. Amb això, de 1244 a 1339, ja podem veure de manera permanent el nom de *Castelló de Borriana* i variants en els escrits de la Cancelleria Real. Si avancem en el temps, en el segle XV, segons l'informe de l'AVL, es troben variants com la forma *Vila de Castelló*, sense complementació, i és en el XVI quan es fa habitual la denominació: *Castelló de la Plana*.

Així mateix, l'informe de l'AVL també va fer menció a la legislació vigent en

Grup municipal del PSPV-PSOE del Ajuntament de Castelló de la Plana

l'actualitat, que avala el procés de canvi dels topònims oficials amb la meta d'adaptar-los a les formes històriques i tradicionals i donant cobertura, en aquest sentit, a la riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya, que cal respectar i protegir, tal com figura en la Constitució.

Enfront d'això, ara ens trobem amb la sessió plenària celebrada per l'Ajuntament de Castelló el 30 de maig de 2024, on amb els vots a favor de l'equip de govern format per PP i Vox s'ha aprovat de manera provisional el canvi de denominació oficial del municipi en la forma bilingüe amb la introducció de la forma castellana: Castelló de la Plana / Castellón de la Plana.

Tal com ha recollit el Butlletí Oficial de la Província (BOP) amb data 1 de juny de 2024, s'ha acordat el citat canvi d'acord amb els presumptes fonaments històrics i lingüístics detallats en l'informe tècnic emés pel professor Santiago Fortuño Llorens, expert en Lingüística designat a l'efecte per l'equip de govern de l'Ajuntament de Castelló, un informe que, dins la consideració intel·lectual d'observança, conté errors filològics i històrics, i que, a més, va en contra de les resolucions oficials i informes de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, de la Fundació Huguet, del Cronista Oficial de la Ciutat i del propi Servei de Normalització Lingüística de l'Ajuntament de Castelló, entre altres institucions. I així ho remarca l'informe del Departament de Filologia i Cultures Europees de la Universitat Jaume I (al qual remetem, si és el cas, per a comprovació de dades i criteris d'al·legació).

L'aprovació de l'Ajuntament el 30 de maig de 2024 revela una motivació errònia. La fonamentació institucional i legal de qualsevol proposta o decisió sobre el nom de la ciutat ha de ser constitucional i estatutària i no pot fundar-se en l'admissió de la dualitat "Castellón de la Plana-Castello de la Plana" del decret Consell de la Generalitat Valenciana de 19 de juliol de 1982, publicat en el DOCV el 30-8-82. Aquell decret, que no té cap vigència i no es pot usar com a origen de cap decisió ni "recuperació" institucional, tenia una redacció insultant, ja que la forma pròpia de la ciutat, en valencià, hi apareixia sense accent: "Castello de la Plana").

L'informe elaborat a més, no esmenta ni les recomanacions de l'ONU (Resolució IX/4 de la Novena Conferència de les Nacions Unides sobre la Normalització dels Noms Geogràfics, Nova York, agost 2007) ni la legislació espanyola quant a la toponímia. L'ONU, de la mateixa manera que la legislació espanyola i valenciana, és clara a l'hora de reclamar la univocitat en la toponímia fent ús de la llengua pròpia i la nomenclatura tradicional, com a recomanació i objectiu dels diferents poders públics. No obstant això, i d'una manera lògica, el cos normatiu recull les diferents possibilitats atenent a l'existència de realitats polítiques i sociolingüístiques diferents al llarg del planeta, però deixa clar quin és l'objectiu i situació ideal al respecte.

Grup municipal del PSPV-PSOE del Ajuntament de Castelló de la Plana

En tot cas, ara com sempre, cal tenir en compte la unanimitat temàtica de defensa dels noms propis de la toponímia en una societat multilingüe. Així, en l'àmbit de la Comunitat Valenciana, apareix el preàmbul del Decret 69/2017, de 2 de juny, del Consell, de regulació dels criteris i procediment per al canvi de denominació dels municipis i altres entitats locals de la Comunitat Valenciana, que s'assenta sobre el fonament definitiu: els articles atingents de Estatut d'Autonomia. Llei Orgànica 1/2006, de 10 d'abril, de Reforma de la Llei Orgànica 5/1982, de l'1 de juliol, d'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana).

Partint d'aquesta premissa, i atenent l'encàrrec de la Llei d'Us i Ensenyament del Valencià (LUEV), Llei 4/1983, de 23 de novembre), es procurarà evitar la forma bilingüe, perquè aquesta no respon a la tradició històrica ni lingüística dels pobles, i es prioritzarà la forma endònima del topònim; és a dir, la denominació valenciana per als municipis de la zona valencianoparlant i la denominació castellana per als municipis de la zona castellanoparlant, amb l'objectiu de salvaguardar la toponímia tradicional com un element que forma part del patrimoni cultural de tots els valencians. De fet aquesta premissa és la norma a la nostra autonomia valenciana (en la qual tenen forma única i pròpia 324 municipis (en valencià o en castellà), i 34 amb forma cooficial (sempre, en eixe cas, amb la precedència de la forma en valencià) i al conjunt d'Espanya: dels 8.124 municipis, 7.990 tenen forma única.

Es tracta també d'aplicar la Llei 10/2015, de 26 de maig, per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural i Immaterial, que consagra la protecció de la toponímia tradicional com a instrument per a la concreció de la denominació geogràfica d'un territori. A més, el valencià, entés com a llengua romànica parlada al territori valencià i compartit amb altres territoris de la península Ibèrica és una llengua espanyola i per tant, i tenint en compte que la igualtat és un valor superior de l'ordenament jurídic, que la Constitució espanyola de 1978, que garanteix la «llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en què s'integra siguen reals i efectius» (Article 9.2), qualsevol avanç en matèria d'igualtat serà un avanç en el bé comú. S'entén que aconseguir la normalització del topònim serà complir amb aquests objectius que regeixen la Constitució. A tal fi, cal tindre en compte també les '*Directrices toponímicas de uso internacional para editores de mapas y otras publicaciones. España. Instituto Geográfico Nacional. Gobierno de España. Ministerio de Fomento (en aplicació de la resolució de la Quarta Conferència de les Nacions Unides sobre la Normalització de Noms Geogràfics (Ginebra, 1982)*'.

La universalitat i la compatibilitat social entre oficialitat i usos personals i col·lectius són la regla general i es basen sempre en la distinció entre endònims i exònims. La referència al nom o noms de Castelló és analògica evidentment (*Castelló* com a endònim, i *Castellón* com a exònim), amb legislacions i prescripcions diferents, amb un procediment universal: New York / Nueva York,

Grup municipal del PSPV-PSOE del Ajuntament de Castelló de la Plana

London / Londres... I, a Espanya, Gasteiz / Vitoria, A Coruña / La Coruña... I certament, la dialèctica local / internacional avala la unicitat dels noms: València / Valencia / Valence...

El nom propi de cada ciutat -com de cada persona- és una referència, una ambaixada ecològica al món. Alhora, un factor de socialització i d'identitat compartida i oberta. La nostra ciutat, precisament, ha protagonitzat recentment, en un projecte patrocinat per l'Ajuntament de la ciutat (a iniciativa de la Colla del Rei Barbut), la mirada internacional, amb les traduccions de *Tombatossals* de Josep Pascual Tirado, a 6 llengües: al castellà, l'anglès, el francès i el romanès (i, segons la semàntica, al japonès i al xinès), respectant-hi en totes les llengües, el nom original de Castelló i els noms originals dels personatges.

Toponímia local

D'acord amb l'informe presentat pel Departament de Filologia i Cultures Europees de la Universitat Jaume I, es fa constar la defensa d'un paral·lelisme històric entre la forma Castelló i l'adaptació Castellón, esmentat en l'informe usat per avalar la proposta d'aprovació del Ple proposat de l'Ajuntament referida al nom de *Castelló*. Cal tindre en compte la presència de la -LL- que apareix en *Castellionem* (acusatiu de la tercera declinació llatina) i les seues variants com a mot generatriu del nom de la ciutat, i sufixat a partir del diminutiu *CASTELLUM* (de la segona declinació llatina); hauria resultat en una duplictat de diminutius en castellà, ja que el castellà manté la desinència -o final.

Altrament, en diversos llocs de la Península es donen alguns "*Castellón*" o "*Castellones*". Rafael Lapesa, en referir-se a un "primitivo romance hispánico" (1981) comenta la regularitat amb què les llengües peninsulars (exceptuant-ne el gallec -portugués) havien palatalitzat molt prompte la -LL- llatina. Encara que aquell hipotètic romanç hispànic postulat per Menéndez Pidal s'ha demostrat que no va ser tal, sinó una evolució particular de cada territori, l'asseveració sobre la -LL- es pot considerar com una regla general en el pas del llatí vulgar a algunes de les llengües peninsulars, però no explicaria la derivació de *Castellionem* o variants, al castellà de manera regular. Això reafirma la possibilitat que els topònims de Castella la Nova amb <ll> siguin molt anteriors a la presència de l'àrab i que perduraren, com afirma Lluís Gimeno en el seu vigent informe sobre el nom de la ciutat, com a herència llatina amb pronúncia arabitzant.

La toponímia derivada del llatí assenyala en totes les llengües romàniques llocs on s'han trobat *castells* o "*castra*" petits (nomin. plural): *Castiglione* i *Castello* (italià); *Châtillon* (francès); *Castejón* (espanyol, pronunciat amb /X/ a partir del segle XVI); que en la nostra llengua han donat lloc a nombrosos usos de Castelló: d'Empúries, de Farfanya, del Pla, de la Plana, de Sos, de la Ribera o

Grup municipal del PSPV-PSOE del Ajuntament de Castelló de la Plana

de Tor (Vid. Coromines 1994).

Per tant, la forma regular derivada del llatí *Castellione(m)*? (1239) a la nostra llengua, i normalitzada des dels primers escrits és “Castelló”. Davant la pèrdua primerenca de la –n final en valencià, en castellà aquesta es va mantindre. La caiguda de la –n final estava consolidada en el segle XIII (Nadal i Prats, 1980; Coromines, 1953; Moll, 1952; Badia, 1983). Per contra, en espanyol hauria d’haver caigut la –m final de l’acusatiu i mantenir-se la vocal –o donant la solució *Castellono*. Això subratlla que el “*Castellón*” i “*Castellones*” del sud peninsular responen a la fórmula documentada en àrab *Qastillon*, adaptació del mot protoromànic pels conqueridors musulmans.

L’etimologia del mot prové de l’ús generalitzat del valor del sufix diminutiu llatí -*IONEM* a la nostra llengua; més encara quan el topònim se sol acompanyar de la pertinença a Borriana: “*Castelló de Borriana*” (*Castellioni Burrianae* [pel genitiu ‘de’] al Llibre de Repartiment f. 76V) per ser de domini de la ciutat de La Plana Baixa, Baixa; la plaça important des del punt de vista poblacional i militar. Al llarg del segle XIII les inicials variants llatines *Castellione/Castelione*, *Castellionis/Castelionis*, *Castellione campi Buriane...* (veg. Guinot, 2010), que duen riques referències locatives (*castrum*, *alqueria*, *terra*, *terme*, *vila*, *lloc*, *universitat*), sempre referides a Castelló.

A més, l’analogia a la sufixació -ó amb caràcter apreciatiu de diminutiu es dona de manera general a tot el domini lingüístic (Fabra, 1956; Freixas, 2020) i es manté en l’actualitat: “*guitarra-guitarró*”, i per comparació històrica *carrer / carreró*, *castell / castelló* (vs. *Calle / callejón*, *castillo / castejón*, *castillete*, *castillito*: si el mot originari del diminutiu o apreciatiu fora *Castillo*, hauria donat **Castillón?*). Així, cal retindre sempre el principi d’analogia en les argumentacions diacròniques, tant per raons fonètiques, com morfològiques, i semàntiques.

La derivació diacrònica *Castelló* (documentat des del segle XII / *Castellón* (exònim documentat en traduccions, des del segle XIV (aragonés i, successivament, castellà), i sobretot des del segle XVII (castellà), no és, en termes d’anàlisi filològica, alié a fenòmens pròxims com els de les dualitats referides a la mateixa ciutat: *la Mare de Déu del Lledó / Virgen de Lidón*. I pel que fa als països de la Corona d’Aragó, *Rosselló / Rosellón* (occità *Rosselhon*, francès *Roussillon*), *Aragón / Aragón* (i antic *Aragona*)...

Pel que al nom sencer, en l’argumentació sobre el possible paral·lelisme o derivació llatina de *Castellón* (és a dir, no a partir de Castelló), es pot desmentir pel no acompanyament del sintagma *de la Plana*. En efecte: durant quatre segles apareix *Castillioni Planicie*, *Castelló de Borriana* etc..., però no *Castellón de la Plana*... Certament, si s’haguera creat autònomament en castellà

Grup municipal del PSPV-PSOE del Ajuntament de Castelló de la Plana

“Castellón”, hauria dut morfològicament i semànticament “del Llano” (l’originalitat del castellà dins les llengües romàniques de palatalització inicial PL > ll (planum > llano, pluviam > lluvia...). De fet, en canvi, es documenta de mitjan segle XVIII un calc anglés, *We dined at Castillon de la Llana* (Swinburne, 1775). I sobretot, en el *Diccionario de la Real Academia Española de la Lengua*, trobem el mot Plana en l’accepció 11^a, “Porción extensa de país llano. La plana de Urgel” (és a dir, acceptada d’un topònim de les terres de Lleida, com el nostre).

Cal tindre en compte sempre altres referències documentals, que ajuden a delimitar usos que cal considerar atingents i representatius, al costat dels usos històrics urbans i rurals del terme de Castelló de la Plana, documentats en tota mena de treballs onomàstics o literaris referits a diverses èpoques i diversos contextos (a més de tots els volums del *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*).

Consideracions històriques

En l’informe elaborat pel professor Fortuño llorens per a l’aprovació del topònim amb dos formes, quant a les consideracions històriques i juridicoadministratives, s’afirma que «el topónimo Castellón y Castellón de la Plana aparece y se impone en una amplia y extensa utilización en textos históricos y jurídicos». El context històric i textual omet, precisament, els fets històrics: *Castelló* és l’original primer, *Castellón* una forma exònima i, és clar, progressivament imposada en termes administratius i jurídics.

Cal dir, però, que la Cancelleria Reial de la Corona d’Aragó fa servir, en els papers recollits a l’Arxiu Municipal de Castelló, bàsicament els dels segles XIII i XIV, el topònim “*Castelló*”, amb diversos boldrons en l’escriptura que determinen el so palatal lateral del que actualment és la “ll”. Entre 1313 i 1573 ofereix una interessant varietat de formes al llarg d’aquesta trajectòria. Es pot observar una evolució des d’un “*Castelló del Camp de Borriana*”, documentat fins ben entrada la segona meitat del segle XIV, a una forma com “*Castelló, cap de la Plana de Borriana*”, i també de la Governació “dellà lo Riu d’Uixó”, pròpies de les formes de la primera meitat del XIV, el significat de la qual caldrà interpretar a partir, segurament, de les complexes circumstàncies polítiques que afectaven la vila en la seua relació amb la corona (informe del cap del Negociat de Plurilingüisme i Foment del Valencià de l’Ajuntament de Castelló de la Plana) i la progressió demogràfica de la ciutat.

Pel que fa al *Castejón*, no és alié a les comarques castellonenques i valencianes interiors: Castillo de Villamalefa, Segorbe, Ludiente, Requena, Rojales. I de fet, representa un dels episodis més curiosos: Així, del vers 1329 del Poema de Mio Cid : “ganada a Xérica e a Onda por nombre, / priso a Almenar e a Murviedro que es miyor, / assí fizo Çebolla e adelant Castejón”, el

Grup municipal del PSPV-PSOE del Ajuntament de Castelló de la Plana

savi Ramón Menéndez Pidal, crida l'atenció sobre Castejón, i assegura que “es la pronunciació castellana del nombre valencià Castellón de la Plana” (Menéndez Pidal 1971), criteri compartit amb reserves per Pierre Guichard i José Sánchez Adell (1984), i discrepat per Manuel Betí (1926) o Ferran Arasa (1981). Tractant-se d'un exònim (l'autor del *Poema*), encara que no es referira al nostre Castelló sinó a un altre de les terres valencianes (prop de Morvedre), la paraula és *Castejón* (que, per cert, finalment no ha sigut topònim continuat).

Traducció

Excepcionalment es pot trobar documentació al segle XIV en aragonés amb el topònim “Castellón”, com ocorre amb la trilingüe Carta Pobra de l'Alcora otorgada per Joan Ximénez d'Urrea (31-12-1305), on apareix al costat d'un cognom Castellot, i de la forma llatina Castillioni. Aquesta família és d'origen aragonés (cfr. amb Eiximenis; Ximenis...) i això explicaria la utilització de l'aragonés en l'escrit en una vila que es va regir pel fur del regne veí; és a dir, l'aparició de l'expressió “Castellón” respon a documentació aragonesa.

Un altre exemple de la projecció o exportació del nom Castelló es dona en un document molt significatiu (d'ús de tres llengües (llatí, valencià, aragonés) datat a Teruel, del 3-8-1341 (veg. Sánchez Adell, 1986), s'usa el nom universitat de Castelló, a continuació Castellione o Castillione), i, quan fa referència al ciutadà aragonés litigant, s'hi adapta a l'aragonés *concejo de Castellon*.

En altres escrits aragonesos es documentarien també “*Castellón*” i “*Villa real*”, no sabem si pronunciat lateral palatal o alveolar. En cap cas això indica que el nom fet servir per la ciutadania de Castelló fora “*Castellón*”, sinó que seria una traducció emprada en funció dels destinataris dels escrits, aragonesos en aquest cas. És des del segle XVI que, en obertura de la ciutat per la seua importància i relacions comarcals, regionals, nacionals i fins i tot internacionals, apareix documentat el nom de la ciutat adaptat al castellà.

D'altres traduccions, especialment del segle XVI endavant constaten que els escrits adreçats a la cort reial es redacten en castellà i, per tant, empen la paraula traduïda. Des del segle XVI, amb les imposicions postrentines i les directrius de predicació en castellà s'imposa progressivament la forma castellana “*Castellón*” només en la documentació. S'incideix especialment en la utilització de la llengua dels monarques castellans en processos inquisitorials posteriors a 1569 amb el nomenament de Juan de Ribera com a Arquebisbe de València (Virrei en 1602). El Patriarca Ribera estableix que els processos de les inquisicions es facen en castellà.

Segurament, el document més representatiu i útil sobre la realitat històrica del nom de la ciutat en trànsit cap a la modernitat i la seua generalització exterior

Grup municipal del PSPV-PSOE del Ajuntament de Castelló de la Plana

escrita, és del *Libro tercero de Crónica de la ínclita y coronada ciudad de Valencia y de su reino* (1564) de Martí de Viciano (ed. 2002). Al llarg del llibre, hi apareix Castelló 46 vegades, i l'adaptació (sense precedent invocat per l'autor) Castellón, 21. Hi podem llegir:

-Vol. 3, p. 380. Y en todos los auctos y chrónicas que dizen la Plana de Buriana y donde quiera que se nombra Castellón, por diferenciarle de Castellón de Xátiva y de otros pueblos del mesmo apellido, le nombran Castelló de la Plana de Buriana.

-Vol. 3, p. 398. / DE LA VILLA DE CASTELLÓ DE LA PLANA.

La villa de Castelló de la Plana fue rendida al venturoso Conquistador rey don Jaime luego después de la presa de Buriana. Los apellidos de Castelló de la Plana proceden de una villa y castillo que estaban en las vertientes de la sierra, junto a una fuente de la qual nasce mucha agua clara y limpia. Antiguamente fue nombrada la fuente Castula o Castalla, a la qual agora le nombramos la fuente de la Reina, [...]

-[De] la población antigua y su castillo aún permanescen los edificios aruinados, donde de presente ay un hermitorio so título de sancta Magdalena, al qual agora le nombran el castillo viejo. [...] Y el apellido de la Plana procede por haver sido mudada y edificada la villa de Castelló en el campo llano, donde agora está, el qual campo entonces y agora se nombrava y nombramos la Plana de Buriana. Y, por ende siempre que se nombra esta villa de Castelló, se nombra Castelló de la Plana de Buriana, para dar a entender de que Castelló se trata, porque ay en este reino Castelló de Rugat, Castelló de Xátiva y otros pueblos del apellido de Castelló, aunque todos ellos son muy pequeños en comparación desta villa, por su ser y calidad, y a la qual méritamente le podríamos nombrar Castelló el Grande. Y este lugar donde Castelló fue fundado, aunque sea nombrado el campo de Buriana, término propio y destinado era de la villa antigua de Castelló que antes diximos.

En el segle XVII, per tant, es va introduint la forma "Castellón" en documentació destinada a zones de domini castellanoparlant i a determinats destinataris que tenen l'espanyol com a primera llengua. Els escriptors castellans també empen la traducció del mot, com és el cas de Lope de Vega. Els escriptors valencians anteriors, mentre escrivien en valencià, no empraren altra forma que "Castelló".

Eixa internacionalització, és clar, a favor del progrés de la vila, també té referències en altres llengües. En la *Quatriesme partie des Chroniques de Frères Mineurs* (1627), "*Jeanne Dominici, femme de Sylvestre Segarra, demeurant à Chastillon de la Plaine*". En altres passatges de l'obra, hi apareix 4 vegades *Chastillon* i 1 *Chatillon* (és a dir, en el moment de modernització gràfica i fonètica del francès): *Honda et de Chatillon de la province de Valence*. I també

Grup municipal del PSPV-PSOE del Ajuntament de Castelló de la Plana

n'apareixen testimonis de reconeixement de la dualitat successiva del nom, en diverses èpoques i diversos contextos: el viatger Joseph Townsend (1809) escriu *C'est à Castellon, ou plutôt Castelló, comme on l'appèle en Espagne...*

Decrets de Nova Planta

En tot cas, el predomini oficial escrit del nom "Castellón" no s'estableix definitivament fins que queden eliminats tots els drets forals amb els Decrets de Nova Planta, al juny de 1707 per als valencians i *a posteriori* per a altres territoris de l'antiga Corona d'Aragó. Això implica, com veurem en les conclusions, un canvi radical de l'onomàstica referida a pobles i ciutats. La fórmula general utilitzada serà la d'acollir-se a traduccions, documentades o no, com a via de castellanització dels territoris.

Progressivament, amb la implementació d'un funcionariat alfabetitzat en castellà es produiria la substitució efectiva de noms en escrits oficials (actes notariaus especialment) on es troba "*Castellón*" i no "*Castelló*", com bé ho demostren els escrits del municipi conservats a la Biblioteca Nacional, especialment de 1736 endavant. Tot i això, el topònim oral emprat per la ciutadania seguia sent "*Castelló*"; "*Castellón*" era una fórmula escrita per l'administració.

Conclusions

La documentació històrica que es pot aportar amb el nom "*Castellón*" correspon sempre a una adaptació al castellà, i a l'aragonés quan es tracta de documents medievals, especialment del segle XIV. Tal com assevera Germà Colón, la importància de la datació d'un mot en un temps anterior o posterior 150 anys no determina la seua pertinença al cabal d'una llengua.

Si entenem que els informes previs de Germà Colón Doménech, Lluís Gimeno Betí i d'altres experts en onomàstica i en història social de la llengua, manifesten que la ciutat de Castelló, fins l'actualitat, havia estat una zona monolingüe, només podem entendre que el nom "*Castellón*" respon a una voluntat de traduir al castellà durant un temps en què aquesta llengua era desconeguda per més del 80% de la població valenciana.

Així, en el procés de presència de la presumpta expressió castellana trobem:

a) Alguns documents en aragonés en la forma grafiada "*Castellón*" en el segle XIV, i en castellà a partir del segle XVI, i com a efecte d'una adaptació fonètica de l'original, similar a l'exemple assenyalat en Matrique per a Maastricht o, si es vol Canal de la Mancha per la Manche ('Màniga'); per no reincidir de Lledó ('almez') adaptada a Lidón. Tal situació és analògica del fet que es forma "*Castellón*" coincidint amb els "*Castellón*" o "*Castellones*" apareguts en la

Grup municipal del PSPV-PSOE del Ajuntament de Castelló de la Plana

península ibèrica, bona part dels quals situats en Andalusia i fixats abans de la conquesta musulmana, ja que es van mantenir en llengua àrab i es van consolidar amb la -n final, però no evolucionats del mot.

b) La documentació existent de topònims d'altres dominis lingüístics correspon a altres llengües peninsulars amb evolució similar en els grups llatins -LL+iod. Particularment, en el cas que ens ocupa, produïda per un diminutiu llatí que es comprova en les llengües romàniques: *Castellón* (també "*Castejón*" en aragonés i altres formes com "*Castellot>Castellote*"), *Castelló*, *Castigione* (també *Castijjume* en antigues formes de la Itàlica). El fet que l'antic "*castrum*" romà esdevinguera un *Castellum* es reforça si atenem al fet que durant l'època musulmana es documenten petites fortificacions defensives paral·leles a la costa i justament de la ciutat: Castell de Miravet, Castell de Montornés i Castelló de Borriana, perquè aquest pertanyia al domini territorial d'aquella ciutat. Per tant, el nom documentat amb el punt originari d'*El llibre dels fets* de Jaume I ens serveix de testimoni lingüístic original i de referència indubitada a la ciutat, a les terres valencianes, als territoris de la Corona d'Aragó, d'Espanya i del món.

c) Els documents pertanyents als segles XV, XVI i posteriors on es troba "*Castellón*" són, adaptació/ traducció al castellà. Un nombre d'aquests també corresponen a les ordenances postrentines que estableixen la predicació en castellà i els processos inquisitorials en la mateixa llengua.

És de notar que amb la unificació de les Corones de la península i la presència dels Àustries, la documentació que s'envia a la cort reial es redacta sovint en castellà, sobretot aquella que s'adreça al rei. Per tant, no sobta que l'opció per traduir el topònim aparega documentada. Són, en conclusió, traduccions i imposicions excepcionals a l'ús habitual de la llengua parlada a l'Antic Regne de València i no formen part del patrimoni lingüístic autòcton.

d) No es troba en cap document valencià, escrit en valencià, l'expressió "*Castellón*". La qual cosa vol dir que no hi ha documentació anterior al segle XVI que acredite la doble existència del mot dins del domini lingüístic. Només es fa servir "*Castellón*" en castellà, per a adaptar-lo a usos exògens o a la difusió en llengües de circulació internacional.

e) Precisament la imposició excepcional clau és aquella que trasllada a nivell administratiu l'obligació de consignar tots els documents en llengua castellana a partir dels Decrets de Nova Planta. Tot i que l'antiga corona siga un territori de parla valenciana, la documentació oficial ja es despatxaria en castellà i, per tant, s'acomodaria al topònim mal adaptat "*Castellón*", com ho van ser d'altres territoris d'Espanya: Bañolas, Figueras, Vique, Castillo de Aro, Masías de San Pedro, San Gervasio, Villanueva y Geltrú, Villarreal, San Jorge, Vinaroz, Murviedro...

Grup municipal del PSPV-PSOE del Ajuntament de Castelló de la Plana

f) La conclusió a destacar és que el nom “Castelló” correspon a l’etimològicament evolucionat des del naixement de la ciutat i que al llarg de la història s’han donat traduccions aplicades al topònim, quan no imposicions de tipus polític, que han portat a una doble denominació. Per tant, l’alternativa a la denominació valenciana no seria una altra que consignar-la com a un equivalent en una altra llengua, a continuació del nom original, i sempre considerada com una traducció, cosa no recomanable en el cas de la toponímia local, nacional o internacional.

Proposta final

En conclusió, tal i com s’ha desenvolupat des de l’inici d’aquesta al·legació, es dedueix la proposta de manteniment del nom oficial de la ciutat, aprovat per la Generalitat Valenciana. El nom històric i vigent de la ciutat correspon a la denominació Castelló de la Plana (i en l’ús pràctic, sense el determinant, és a dir, Castelló), per bé que evidentment compatible amb els usos socials, personals o col·lectius de les denominacions en castellà (Castellón, Castellón de la Plana) i en qualsevol altra llengua.

En cas de rebutjar-se les presents al·legacions i aprovar-se la sol·licitud de modificació per part de l’Ajuntament de la ciutat, d’acord amb la doctrina onomàstica internacional i els organismes oficials de la Generalitat Valenciana en aplicació, el nom oficial i institucional de referència d’ús preeminent i prioritari és Castelló de la Plana, per raons lingüístiques, històriques i institucionals locals, nacionals i internacionals (en contrast amb la creença o posició de l’ús bilingüe o multilingüe dels noms sense atendre eixe requeriment), segons indiquen els criteris oficials de referència institucional.

Castelló, a 25 de juny de 2024.

Patricia Puerta Barberá

Portaveu del Grup Municipal Socialista

